

ПЕТРОВА И. А. ВЫЯВЛЕНИЕ ПРАВООХРАНИТЕЛЯМИ ТИПИЧНЫХ СХЕМ ТЕНЕВОГО ОБОРОТА НЕФТЕПРОДУКТОВ

На основе анализа и обобщения способов незаконного оборота нефтепродуктов дана характеристика типичных схем уклонения от налогообложения и приведены пути выявления подобных правонарушений и рекомендации по их предупреждению в будущем.

Ключевые слова: нефтепродукты, реализация, фиктивные фирмы, фальсификация документов, теневой оборот.

PETROVA I. A. DETECTION OF TYPICAL PATTERNS OF OIL'S SHADOW CIRCULATION BY LAW ENFORCEMENT OFFICERS

On the basis of analysis and synthesis of illegal methods of trafficking oil characteristic of the typical patterns of tax evasion is presented in the article. The ways of identifying such offences and recommendations to prevent them in the future are given. The characteristic of a number of typical patterns of tax evasion is provided. Their analysis showed that the most commonly used are the following: the use of fictitious companies; involvement of private persons; falsification of customs documents; falsification of accounting. The author presents a number of measures that make possible to detect and prevent offences in this area, namely if we conduct a number of operational and search and preventive measures, which include the following:

- conduction of preliminary operational practicing of identified objects, where it is necessary to detect places of actual residence of an enterprise, its officials and people actually governing the financial and economic activities;
- providing, as appropriate, in each case, participation in the activities of participants from different control authorities and bodies;
- if possible involvement of persons to cooperation, who have information about the company's activity that is being practiced; creation of conditions that enable better reception of information of operational interest from them;
- conduction (within available limits) of counter inspections aiming at confirming the truth of business transactions reflected in the accounting records both foreign and operations in Ukraine.

Keywords: oil products, sale, fictitious companies, falsification of documents, shadow circulation.

УДК 343.573

І. С. ПІНЧУК,

доцент спеціальної кафедри № 3

інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ І ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

Розглянуто проблему профілактики незаконного обігу наркотичних і психотропних речовин та прекурсорів за допомоги мережі Інтернет. Відмічено суттєве збільшення в останні роки кількості сайтів та соціальних мереж наркотичної тематики, користувачами яких є переважно молодь. Тому для ефективності боротьби з інтернет-ринком наркотиків необхідна широка міжнародна кооперація і взаємодія міліції з інтернет-провайдерами, для чого потрібні законодавчі та процесуальні зміни, відпрацювання нових оперативних підходів з використанням новітніх технологій.

Ключові слова: кіберпростір, наркотики, психотропні речовини, соціальні мережі, профілактика, правоохоронні органи.

Інтернет повністю змінив світ спілкування та обміну інформацією і є цінним засобом для збору інформації для спілкування з друзями, бізнес-партнерами і цілим світом з метою продажу та купівлі товару. Інтернет зробив революцію у сфері зв'язку і торгівлі. Актуальність теми статті обумовлена стрімким розповсю-

дженням в Україні немедичного вживання наркотичних речовин та їх незаконного обігу через мережу Інтернет. Необхідно вказати на відсутність комплексних досліджень розповсюдження незаконної інформації про наркотики, не надана їй правова оцінка, не розроблені практичні заходи, спрямовані на попередження

появи такої інформації в мережі. Продаж наркотиків через Інтернет дуже ускладнює роботу правоохоронних органів, оскільки для отримання інформації за запитом потрібне кримінальне провадження.

За оцінками експертів та соціологічних досліджень, характерна для немедичного використання наркотичних препаратів латентність дозволяє вважати, що реальна кількість споживачів перевищує офіційні дані у 8–10 разів. Питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та протидії незаконному обігу наркотиків розглядали: О. М. Джу́жа, А. П. Закалюк, О. В. Козаченко, О. М. Костенко, О. О. Кравченко, Н. А. Мирошніченко, А. А. Музика, О. В. Наден, Ю. Г. Пономаренко та ін. Деякі аспекти попередження розповсюдження інформації про наркотики фрагментарно розглядалися у дослідженнях А. А. Алояна, О. І. Гурова, А. К. Жарової, Б. Ф. Калачова, С. В. Молчанова та ін.

Мета статті – дослідження проблеми попередження розповсюдження наркотичних речовин та прекурсорів з використанням мережі Інтернет та надання пропозицій щодо удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків.

За прогнозами Міжнародного союзу електронного зв'язку до кінця 2014 р. кількість користувачів мережі Інтернет у світі досягне близько 3 мільярдів [1]. Для багатьох із нас Інтернет зробив професійне та особисте життя простішим, спростивши обтяжливі у минулому транзакції у плані часу та зусиль. У результаті спостерігається значне поліпшення якості життя людей, особливо тих, хто мешкає на периферії, які мали обмежені комунікаційні можливості та відповідно неповноцінний доступ до наявних послуг.

Однак практика показує, що Інтернет як інструмент може бути використаний і у злочинній діяльності. Дитяча порнографія, фінансові махінації є найбільш відомими формами злочинного використання Інтернету. Серед багатьох способів використання Інтернету злочинцями розповсюдження наркотиків займає не останнє місце за обігом коштів та значущістю спричиненої шкоди цього протиправного діяння для суспільства [2]. Менш відомою, проте не менш безпечною похідною проблемою є розповсюдження медикаментів, що потребують рецепта, через Інтернет в обхід установлених норм незареєстрованими фірмами-нелегалами або фірмами, що не повністю дотримуються встановлених норм. Багато медичних препаратів, що потребують спеціального контролю та

продаються поза встановленими нормами, є контрафактним продуктом і являють собою загрозу життю і здоров'ю людини не менше, ніж наркотики, що продаються на вулиці. Відповідно така діяльність, «bona fide», є кримінальним злочином. Онлайн-продаж таких препаратів спритними ділками не відрізняється від нелегального розповсюдження наркотиків та завдає шкоди людині і суспільству в цілому. Правоохоронні заходи важливі, але їх недостатньо. Необхідність превентивних заходів щодо зупинення цього явища продиктовано позитивним досвідом країн, де інтернет-комерція успішно конкурує з традиційним продажем товарів через крамниці.

Різниця між національним та міжнародним законодавством стосовно наркотиків не сприяє боротьбі з їх незаконним обігом. Так звані сайти «сірого ринку», що пропонують наркотичні та психотропні речовини за рецептом, але у дійсності не дотримуються встановлених правил, становлять достатню кількість. На нашу думку, продаж он-лайн будь-яких наркотичних і психотропних препаратів та прекурсорів навіть за рецептом має бути заборонений, що дозволить більш ефективно боротися із «сірим ринком» наркотиків в Інтернеті. Також науково не визначений вплив наявності анонімного доступу до наркотиків та психотропних препаратів за рецептом на загальну тенденцію зловживання цими препаратами, що потребує подальших досліджень.

Проблема незаконного розповсюдження наркотиків та медичних препаратів є глобальною. Тому з метою об'єднання зусиль у боротьбі з незаконним обігом наркотиків та нелегальною діяльністю інтернет-аптек, сайтів і соціальних мереж у світі функції координатора міжнародних заходів виконує Міжнародне бюро по контролю за наркотиками (International Narcotics Control Board). Такі міжнародні організації, як Офіс ООН по боротьбі з наркотиками та злочинністю (United Nations Office on Drugs and Crime), Всесвітнє поштове об'єднання (Universal Postal Union), INTERPOL, Всесвітня митна організація (World Customs Organization) та ін., сприяють діяльності Бюро.

Широкомасштабне та систематичне використання Інтернету підриває місцеві, національні та інтернаціональні зусилля з контролю та викоренення злочинів, пов'язаних з незаконним розповсюдженням наркотичних речовин та прекурсорів. Опитування наркозалежних як в Україні, так і за кордоном вказують на посилення ролі Інтернету в незаконному розповсюдженні

наркотиків. Так, серед пацієнтів програми реабілітації наркозалежних (США) 29 % зазначили, що знають про можливість використання Інтернету з метою придбання наркотиків, а 11 % відмітили, що вони безпосередньо купляли наркотики і шукали дилерів через Інтернет [3]. Також помітна тенденція необхідності доступу до Інтернет для наркозалежних.

Одна з головних переваг Інтернету у випадку незаконного розповсюдження наркотиків – складність проведення оперативних заходів з виявлення та затримання злочинців та можливість швидко й анонімно діяти у кіберпросторі. Для правоохоронних органів є нагальною проблемою розробка нових оперативних методів для розслідування нелегальної наркотичної діяльності у кіберпросторі без порушення прав і свобод громадян, наприклад права на недоторканність приватного життя, і дотримання вимог чинного процесуального кодексу. Також під час розробки оперативних заходів необхідно враховувати і технічні аспекти. Новітні технології дозволяють зловмисникам уникнути відстеження їх місця знаходження. Найбільш поширений спосіб уникнути інтернет-спостереження – використовувати комп'ютери із загальним доступом в інтернет-кафе, бібліотеках тощо. На сьогодні найбільш поширеним способом уникнути встановлення місця знаходження є використання анонімайзерів і TOR-мережі. У випадку використання «web гроху» через доступ провайдера до серверів, на яких знаходяться web-ресурси, «сліди запитів» залишаються на ISP-сервері і дозволяють відстежити місцезнаходження комп'ютера користувача.

У разі використання Інтернету в протиправній діяльності здебільшого затримати злочинців можливо лише за допомогою оперативних заходів. Так, під час використання TOR-мереж визначити місцезнаходження кінцевого комп'ютера доволі складно, тому з метою профілактики можна розміщувати сайти-ловушки для встановлення осіб, які цікавляться придбанням наркотиків, а також робити контрольні закупівлі. Користувачі наркотиків і дилери тримаються разом, отож оперативна інформація стосовно групи користувачів допомагає в затриманні тих, хто їх розповсюджує. У більшості випадків торговці й самі є наркозалежними.

Для досягнення ефективності оперативної роботи в мережі Інтернет правоохоронні органи мають широко взаємодіяти з різними установами, наприклад з інтернет-провайдерами для обміну конфіденційною інформацією, або фармацевтичними організаціями. Таке співро-

бітництво має бути процесуально закріплене, що сприяло б проведенню ефективної профілактичної роботи правоохоронними органами.

У випадку з розповсюдженням наркотиків через мережу головним є процес доставки товару до споживача. Доставка може бути організована через власного кур'єра або офіційними поштовими операторами. Тому тісне співробітництво з поштою є також необхідним.

Безперечно, подальші дослідження, інструкції для правоохоронних органів необхідні для кращої поінформованості про значну роль Інтернету в пропаганді і підтримці наркотрафіку на світовому ринку. Інтернет використовується у більшості випадків для послаблення боротьби з цим явищем та для полегшення наркообігу. Інтернет використовується новими користувачами, які шукають інформацію про наркотики; виробниками незаконних наркотиків, які використовують мережу для пошуку нових технологій виготовлення речовин, обладнання, хімічних сполук, реагентів тощо. Субкультурні спільноти у соціальних мережах об'єднуються у групи, проводять форуми, влаштовують вечірки; розміщуються веб-сайти для замовлення наркотичних речовин та медичних препаратів. На підставі цього ми можемо виділити три основні напрямки використання мережі Інтернет: комерційний, соціальний та інформативний, що підтримують незаконне виготовлення, продаж і використання наркотичних та психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів [4].

Неможливо ігнорувати реальність появи у великій кількості сайтів наркотичної тематики та зростання кількості їх відвідувачів, що вже становлять первісну базу даних користувачів, виробників і дистриб'юторів і можуть бути використані у справі профілактики та викоренення цього негативного явища.

Наявні у кіберпросторі сайти, що розповсюджують інформацію про наркотичні і психотропні препарати, можна умовно розділити на сайти пронаркотичної тематики та антинаркотичного змісту. Перша група сайтів діє завуальовано, повідомляючи відвідувачів про наслідки та наголошуючи про особисту відповідальність у разі практичного використання наданої інформації, хоча контент сайтів фактично сприяє розповсюдженню заборонених для використання речовин. Відповідно діяльність таких сайтів необхідно відстежувати і відпрацювати правовий механізм закриття таких сайтів або зміни змісту наданої інформації. Одночасно необхідно сприяти появі сайтів антинаркотичної спрямованості, що роз'яснюють негативні

наслідки вживання наркотичних і психотропних речовин. На цей час, із введенням нового Кримінального процесуального кодексу, превентивна робота міліції майже паралізована у зв'язку з тим, що для її діяльності необхідні склад злочину, заява потерпілого. Проведення оперативно-розшукових заходів поза рамками кримінального провадження не практикується, хоча Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» є чинним. Така ситуація сприяє безкарності осіб, які використовують Інтернет із злочинними намірами.

Комерційний напрямок наявних сайтів характеризується наданням інформації про прекуртори, компоненти наркотичних і психотропних речовин, їх виготовлення та реалізацію. Аналіз наявних сайтів характеризує інтернаціональність цієї проблеми.

Окремо необхідно зазначити і про вклад соціальних мереж у розповсюдження інформації про незаконні речовини, де утворюються кіберспільноти за інтересами. Так, у різних чатах із зазначеної тематики користувачі обмінюються інформацією та відео, тому профілактична робота з боку міліції має охоплювати і соціальні мережі. Соціальні мережі, що об'єднують людей специфічної тематики, полегшують процес їх спілкування та обмін інформацією. Так, особи із групи ризику через Інтернет можуть надавати інформацію іншим зацікавленим, спілкування з якими у реальному житті обмежене. Такі соціальні мережі сприяють поширенню розповсюдження наркотичних і психотропних речовин. Відстеження відвідувачів та членів таких кіберспільнот та аналіз змісту їх спілкування може дати необхідну оперативну інформацію та сформувати бази даних зацікавлених осіб, які потенційно становлять групу ризику [5].

Моніторинг кіберпростору стосовно діяльності таких веб-сайтів дає можливість визначити цілий ряд факторів, що визначають участь людей у чатах наркотичної тематики, типове членство в соціальних мережах та прояв інтересу до наркотиків. Оперативний аналіз кіберпростору повинен враховувати різні фак-

тори, включаючи типи сайтів та їх тематику, тип запитованої інформації, демографічні відмінності і способи пошуку необхідної інформації в Інтернеті. Велика кількість користувачів комерційних сайтів і соціальних мереж дає можливість оцінки трендовості наркотичної проблематики та її об'єктивного розуміння. Крім того, важливим засобом превенції незаконного розповсюдження наркотиків з використанням мережі Інтернет є створення антинаркотичних сайтів і соціальних мереж, де користувачі отримують у доступній формі з наглядними засобами агітації, наприклад відео, інформацію про негативні наслідки вживання наркотичних та психотропних речовин.

Опитування вказують на першорядну роль Інтернету у молодіжному середовищі для пошуку інформації про наркотики та алкоголь. Через пошукові системи не важко знайти сайти або особисті повідомлення, що пропонують медичні наркотичні препарати без рецепта лікаря, або безпосередньо різнопланові наркотики (трава, пігулки, ін'єкції тощо).

Висновки. Враховуючи наявну ситуацію та з метою профілактики розповсюдження наркотиків через Інтернет, необхідне створення окремої спеціалізованої оперативної групи з виявлення та розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним розповсюдженням наркотиків, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів з використанням мережі Інтернет. У полі діяльності такої групи, що могла б діяти на базі Управління боротьби з кіберзлочинністю у взаємодії з Департаментом по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, мають бути і онлайн-аптеки, які не завжди дотримуються вимог щодо продажу медичних препаратів.

У ході дослідження негативного впливу Інтернету стосовно незаконного обігу наркотиків необхідні законодавчі і процесуальні ініціативи, спрямовані на посилення боротьби з використанням Інтернету в незаконному виготовленні, розповсюдженні та вживанні наркотичних і психотропних речовин та прекурсорів.

Список використаних джерел

1. Карасёв С. МСЭ: Количество пользователей Интернета к концу 2014 года достигнет 3 млрд [Электронный ресурс] / Сергей Карасёв // 3DNews. – 09.05.2014. – Режим доступа: <http://www.3dnews.ru/819820/>.
2. Общество против наркотиков. Материалы круглого стола, проходившего 12 сентября 2012 г. в рамках межгосударственного форума «Здоровье населения – основа процветания стран Содружества» // Вопросы наркологии. – 2012. – № 5. – С. 3–6.
3. Gordon S. M. Knowledge and use of the internet as a source of controlled substances [Электронный ресурс] / Susan M. Gordon, Robert F. Forman, Candis Siatkowski // Journal of Substance Abuse Treatment. – Vol. 30, is. 3. – 2006. – P. 271–274. – Режим доступа: [http://www.journalofsubstanceabusetreatment.com/article/S0740-5472\(06\)00012-2/fulltext](http://www.journalofsubstanceabusetreatment.com/article/S0740-5472(06)00012-2/fulltext).

4. Montagne M. Drugs on the internet. I: Introduction and web sites on psychedelic drugs [Електронний ре-сурс] / Michael Montagne // Substance Use & Misuse. – Vol. 43. – 2008. – P. 17–25. – Режим доступу: <http://bitnest.ca/external.php?id=%257DbxUgPZC%251B%2505%250Cv%257C%257F%250C%2505P%255BP%2504%255DIqth>.
5. Проценко Е. Н. Наркотики и наркомания. Надежда в беде / Е. Н. Проценко. – М. : Триада, 2006. – 40 с.

Надійшла до редколегії 23.05.2014

ПИНЧУК И. С. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СЕТИ ИНТЕРНЕТ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ОБОРОТА НАРКОТИЧЕСКИХ И ПСИХОТРОПНЫХ ВЕЩЕСТВ, ИХ АНАЛОГОВ И ПРЕКУРСОРОВ

Рассмотрена проблема профилактики незаконного оборота наркотиков, психотропных препаратов и прекурсоров через сеть Интернет. Отмечено существенное увеличение в последние годы количества сайтов и социальных сетей наркотической тематики, пользователями которых является преимущественно молодёжь. Поэтому для эффективного противодействия распространению наркотиков через Интернет необходимо действенное международное взаимодействие и взаимодействие милиции с интернет-провайдерами, для чего необходимы законодательные и процессуальные изменения, отработка новых оперативных подходов с использованием современных технологий.

Ключевые слова: *киберпространство, наркотики, психотропные вещества, социальные сети, профилактика, правоохранные органы.*

PINCHUK I. S. INTERNET UTILIZATION IN ILLICIT DRUGS MARKETING

Widespread use of the internet has systematically undermined local, national, and international efforts to control and suppress the use and sale of illegal drugs. A recent survey drug-dependent adult inpatients in a residential drug treatment program found the steady increase of reported knowledge of the use of the internet to purchase drugs, as well reports that the internet had been actually used to buy drugs or find a drug dealer. A survey of youth online found that about quarter teens have searched the internet for information related to drugs and/or alcohol. Recently the number of drug-related sites significantly increased, and such situation facilitate illicit drug marketing. Therefore, the investigation of the use of internet for the distribution of controlled substances and subsequent recommendations to curtail these practices are essential. In the article policy changes and law enforcement needs, challenges, and potential strategies for interdiction of illicit drugs internet proliferation are outlined.

The problem of online drug-related sites is compounded by the incredibly common use of the internet and the multitude of ways in which individuals can operate anonymously in cyberspace. The internet is routinely used by new users looking for information or user reports (both video and narrative) about drug effects; illicit drug manufacturers looking for technical information, equipment, and chemical reagents; subcultures of drug users organizing community events; and websites for ordering illicit or grey market substances. This article surveys the emerging online commercial, social, and informational networks supporting illegal drug use, production, trafficking, and sales and the challenge it poses for interdiction efforts. As well the recommendations for law enforcement in developing new investigative practices to detect and investigate drug-related activities in cyberspace are produced.

It is suggested that technologies of online illegal activity warrant further development and use of technologies to monitor these activities in order to counter the illicit drug marketing; law enforcement agencies increasingly need to develop inter-jurisdictional relationships and policies, they should continue to address jurisdictional issues that facilitate investigation and prosecution of individuals working across such jurisdictional boundaries as internet.

Keywords: *cyberspace, drugs, psychotropic substance, social network, prevention, law enforcement.*